

Venäjän talouskriisi

Venäjällä uskoteltiin pitkään, että Yhdysvalloissa puhjennut *subprime*-kriisi ei koskettaisi sitä. Toisin kävi. Venäjän huima tuontitavaroihin perustunut kulutuksen kasvu rahoitettiin pääasiassa raaka-aineiden viennillä, josta öljy, kaasu ja metallit muodostivat noin 80 %. Jo yksin energian vienti vastasi noin 2/3 viennin kokonaisarvosta ja tuotti kolmasosan koko Venäjän BKT:sta. Näiden lukujen valossa on sanomattakin selvää, että energian hinnan romahdus aiheutti koko maan taloudelle aivan uuteen tilanteen.

Viimeisen kymmenen vuoden ajan jatkuneet kulutusjuhlat eivät Venäjällä enää jatku. Vaikka varallisuus on jakautunut erittäin epätasaisesti ja tuloterot ovat olleet Latinalaisen Amerikan luokkaa, noin 17-kertaiset, on Venäjälle syntynyt myös osittain matalan tuloverotuksen ansiosta kulutuskykyinen keskiluokka. Vuodesta 1999 lähtien väestön keskimääräiset reaalitytulot ovat kaksinkertaistuneet, mikä näkyy erityisesti keskuksissa. Suomessa siitä ovat päässeet nauttimaan erityisesti itärajan elinkeinoelämä sekä laajemmin matkailuala ja elintarviketeollisuus.

Venäjän asema on nykyisen tiedon perusteella sikäli hyvä, että se on käytännössä velaton ja sen käytettävissä olevat valuuttavarat ovat joidenkin arvioiden mukaan maailman toiseksi suurimmat Kiinan jälkeen. Tämä ei kuitenkaan ole koko totuus. Venäjän valuuttavarannot ovat tällä hetkellä noin 450 miljardia dollaria, mutta yritysten velkojen arvioidaan nousevan peräti 527 miljardiin dollariin. Vielä viime elokuussa maan valuuttavarantojen arvoksi laskettiin noin 600 miljardia dollaria. Tästä ne ovat vajonneet noin neljänneksen ja pudonneet siten pienemmäksi kuin mitä yritysten velkaantuneisuus on.

Venäläiset suuryritykset ovat lainanneet rahaa ulkomailta osakkeitaan vastaan ja kun Moskovan pörssin osakeindeksi RTS romahti lyhyessä ajassa noin 70 %, lainanantajat hermostuivat ja sulkiivat luottohanansa. Kun kysyntä markkinoilla samaan aikaan supistui ja myös Venäjän tärkeimmän vientituotteen, öljyn, hinta romahti, oli maa ajautunut keskelle rahoituskriisiä.

Samalla kun Venäjän valtio on tullut tähän mennessä 200 miljardin pelastuspaketilla yritysten avuksi, myös siellä kuten muuallakin on käynnistynyt keskustelu yritysten saaman tuen vastikkeellisuudesta ja kriisin rasitusten jakautumisesta eri väestöryhmien kesken. Sekä pääministeri Putin että presidentti Medvedev ovat vakuuttaneet, ettei sosiaaliohjelmista leikata ja että muun muassa työttömyyskorvauksia nostetaan. Toinen keskustelussa esiin noussut teema on ollut talouskriiseissä usein tapahtuva omaisuuksien uusjako. Valtiolla on varaa ostaa halpoja osakkeita.

Vallitsevan hallinnon kriitikkona nykyään tunnettu Putinin entinen talousneuvonantaja Andrei Illarionov on kuvannut asetelmaa myös Yhdysvaltojen talouskriisin hoidosta käytetyllä tutulla vertauksella siitä, että hallitus sosialisoi yritysten riskit ja tappiot, mutta yksityistää voitot. Illarionovin mukaan Venäjää uhkaa Putinin taustalla toimivien *silovikkien* otteen kiristyminen taloudesta. Hallitsevan eliittien eri ryhmittymien valtataisteluun vallasta ja omaisuuksista viittaavat myös useat muut analytytikot. Illarionovin mukaan Venäjistä uhkaa tulla monopolistinen, FSB-taustaisten Putinin tukimiesten johtama systeemi. Näiden *silovikkien* johdolla vahva valtio ja suuryrityk-

set ovat muodostamassa yhteen kietoutunutta *state-private partnership* -järjestelmää, jossa voitot on yksityistetty ja velat kansallistettu. Illarionovin kauhuskenaarion mukaan kyse ei kuitenkaan ole paluusta Neuvostoliittoon tai edes valtiojohtoiseen talouteen, vaan käänteestä kohti korporativistista valtiota.

Putin-Medvedev -tandemin suurin huolenaihe näyttäisi tällä hetkellä olevan estää heidän huolella rakentamansa valtajärjestelmän romahdus. Kun valtion käytössä olevat taloudelliset resurssit supistuvat, väestön reaalitytulot laskevat työttömyyden kasvun, inflaation ja ruplan devalvoitumisen myötä, on vaarana että ihmisille annettu lupaus paremmasta tulevaisuudesta murenee. Tämä voi johtaa opposition kannatuksen kasvuun ja aiheuttaa särön eri linjoihin jakautuneen Yhtenäinen Venäjä -puolueen sisällä. Pahimmassa tapauksessa se voisi johtaa puolueen hajoamiseen kilpaileviksi ryhmittymiksi, mikä taas johtaisi Venäjän politiikan kentän uusjakoon ja poliittiseen epävakauteen, joiden välttäminen on ollut tähän asti Putinin politiikan johtotähti.

Siksi ei ole yllättävää, että Medvedevin Putinilta perimä, Kremlin ”pääideologina” tunnettu Vladislav Surkov ja Medvedev ovat molemmat käyttäneet paljon aikaa ”keskiluokan” vakuuttamiseen siitä, että valtio pitää heistä huolen. Lama on tuonut ihmisten mieliin vuoden 1998 ruplan arvon romahduksen ja sitä seuranneen äkkiköyhtymisen. Surkov julisti äskettäin pidetyssä Yhtenäinen Venäjä -puolueen kokouksessa, että Venäjän päätehtävä on keskiluokan suojelu. Hänen jo tuoreeltaan myös kritiikkiä herättäneen teesinsä mukaan Venäjän 1980-luku oli intelligentsian aikaa, 1990-luku taas kuului oligarkeille ja nyt, uuden vuosituhannen alussa, eletään keskiluokan vuosikymmentä. Siksi hänen mukaansa valtion tehtävä on suojella keskiluokkaa ulkopuolista, lännestä tulevaa uhkaa, tällä kertaa talouskriisiä vastaan. Surkovin yksinkertainen sanoma oli, että koska Venäjä on keskiluokan valtio ja venäläinen demokratia on

keskiluokan demokratiaa, valtion täytyy suojella omiaan. Siksi valtion tulee toteuttaa politiikkaa, jolla keskiluokan työpaikat säilytetään ja sen ostokykyä pidetään yllä.

Näyttää siltä, että Venäjän hallitseva eliitti uskoo yhä pystyvänsä välttämään Venäjän ajautumisen talouskriisiin, joka rokottaisi sille kannatuksensa antaneen, elämänsä jotenkin jaloilleen saaneen väestön enemmistön asemaa. Tehtävä on haastava ja se asettaa Kremlin vaikeiden valintojen eteen. Miten ja kenen ehdoilla tai kustannuksella talousuudistuksia ja investointeja tulisi jatkaa tilanteessa, jossa valtionalouden liikkumavara on supistunut rajusti? Vaikka vakautusrahastoihin kerätyt valuuttavarannot riittäisivät ensi vuodeksi, on kymmenen vuoden aikana kerätyt varannot sen jälkeen kutakuinkin syöty, mutta Venäjän taloudessa ei ole vieläkään toteutettu välttämättömiä rakenteellisia muutoksia ja luotu perustaa uudelle hyvinvointiyhteiskunnalle. Voidaan kysyä, hukkasiko Venäjä momentuminsa uudistusten läpivientiin silloin kun sillä vielä olisi ollut käytettävissä siihen tarvittavat taloudelliset resurssit?

Surkovin julistuksen mukaan presidentti Medvedev ja pääministeri Putin ovat keskiluokan johtajia, jotka eivät anna keskiluokan tuhoutua. Asian voisi sanoa toisinkin: Putin ja Medvedev ovat Venäjän johtajia, joilla ei ole aikomustakaan antaa valtansa tuhoutua.

Helsingissä 5.12.2008

Markku Kangaspuro